

s4e1_lewisandclark.mp3

Four, three, two, one, zero. Lift off. We have a lift off.

Hele verden lytter med, da Apollo 11 med Armstrong ombord begiver sig af sted for at blive de første mennesker på månen. It's one small step for man, one giant leap for mankind.

Efter et års opslidende eftersøgning gennem Congos dybeste jungle finder Stanley endelig den savnede Doktor Livingstone.

Henri Mouhot finder ved et tilfælde verdens største religiøse tempel, Angkor Wat, i Cambodja, og kort efter blev han bidt af et dødbringende insekt.

Du lytter til den yderste grænse. Jeg hedder Bjørn Harvig, og har været formand for Eventyrernes Klub.

I denne fjerde sæson dykker jeg ned i de første og største vestlige opdagelsesrejsende i det 19. og 20. århundrede. Vi skal ikke til Arktis, men derimod Jorden rundt og ud til den absolut yderste grænse. Vi skal i kano gennem det ukendte Amerika, på jagt efter Nilens udspring, udforske Sydamerika og finde den største inkaby, Machu Picchu.

David, i dag skal vi tale om Lewis og Clarks kanotur ud i Det Vilde Vesten.

Året er 1803. Lewis & Clark-ekspeditionen mod det vilde vest er netop begyndt. Kanoerne er pakket, og de aner ikke, hvad der venter. Foran dem: Et uopdaget land. Den amerikanske præsident Thomas Jefferson har netop købt et enormt territorie. Hvad der svarer til en tredjedel af det USA, vi kender i dag, af franskmændene. Og nu gælder det om at komme ud og kræve det, inden europæerne gør det. Foran Lewis og Clark ligger en 3 år lang farefuld færd. Missouri og Colombia River og de høje Rocky Mountains venter. Og de to frygter, at indianerne vil angribe, da de ikke ønsker, at deres land skal tages fra dem. Vi skal i dag ud på en klassisk eventyrfortælling om nysgerrighed, store opdagelser og farefulde øjeblikke, men samtidig også ud på en ekspedition, der resulterer i et folks undergang. Velkommen til dig, David Trads.

Tak skal du have.

Du er journalist, forfatter, har over flere omgange boet i USA og er nu aktuel med bogen "Amerika, Hvor er du?"

Hop med ud i kanoen, David og hør lidt mere fra musikeren Tommy Immanuel. Hans fine nummer hedder netop Lewis & Clark og er opkaldt efter den berømte ekspedition. Tommy siger selv, det skulle lyde af det ukendte. Starten er en hyldest til indianerne.

Prøv lige at forestille jer de to unge mænd, de er i 20'erne på det tidspunkt, Lewis & Clark, som de jo kun kendes som i dag, men de havde jo også et fornavn, men vi kender dem kun i verden i dag som Lewis & Clark.

De er to unge mænd i 20'erne, eventyrer og soldater. Folk der har bevæget sig rundt i Virginia. Den her delstat, der ligger helt ud til Atlanterhavskysten, som på det tidspunkt var uopdyrket land, stort set straks man kom væk fra de større byer. De skal nu drage ud mod vest, og det er som du sagde lige før, Bjørn: Ukendt land.

De aner ikke, hvad det er, de skal se derude. Lewis er føreren af dem, han har tilbragt tid nede i Thomas Jeffersons private bolig Monticello, der ligger midt i Virginia, hvor han har en plantage, men ikke bare en plantage. Han har på det her tidspunkt et af verdens største biblioteker og i særdeleshed USA's største bibliotek. Der er nogle få hundrede bøger, der har Lewis siddet og læst de få eventyr, det kan være pelshandlere eller et eller andet, der har været ude et eller andet sted derude mod vest. Hvad så de? Hvad kunne det være de så derude? De troede måske, de ville se forhistoriske dyr. Enhjørninge.

Alt muligt af sådan nogle ting. De forestillede sig indianere, som ville kunne slå dem ihjel, som ville angribe dem, skalpere dem.

Og de forestiller sig helt banalt, at Rocky Mountains, som jo skulle vise sig at være USA's største bjergkæde, var forholdsvis fladt, spinkelt område, som man nemt kunne forcere. Så de anede ikke, hvad det var, de skulle ud på. Ud over at de var sendt på mission af ingen ringere end Thomas Jefferson, den tredje amerikanske præsident og ham, der stort set skrev den amerikanske uafhængighedserklæring, som vidste, at der

ude, der lå fremtiden for det Amerika, som han forudså. Han forudså, at Amerika skulle blive stort, og han troede, at der ude mod vest, der lå det, der svarede til Edens Have i Det Gamle Testamente, der lå den amerikanske Edens have.

Det var det, han havde læst i sit bibliotek. Han havde gjort sig alle de her forestillinger.

Lewis havde gjort sig forestillinger, og det havde Clark også, og det havde Jefferson formentlig også.

I den grad. Jefferson var hovedmanden bag det her. Vi skal opdage, hvad der ligger derude. Ikke bare opdage, skal vi lige huske på. De skulle også claime det. Det vil sige, de skulle gøre det til Amerikas ejendom. Men altså, det er bare så interessant at forestille sig, vi sidder der i 1803. Husk lige på, hvad det var for en ny verden, der fandtes på det her tidspunkt. Amerika, det er etableret i 1776. Det Amerika, vi kender i dag.

De første der sådan kom til det, vi kender som Amerika i dag, det var selvfølgelig Columbus i 1492. Men for alvor op igennem 1600- Og 1700-tallet, britere og europæere, der havde placeret sig på den amerikanske østkyst. Dengang i 1803, der boede der lige så mange mennesker i det nye Amerikas Forenede Stater, som der i dag bor i Danmark. Nemlig knap 6 millioner mennesker, og de boede næsten allesammen inden for hundrede kilometer fra Atlanterhavet.

Så her står Lewis & Clark. Unge mænd i tyverne og skal nu ud og finde ud af, hvad der er derude.

Og det er noget af et pres, de har på deres måske brede skuldre. Jeg tænker nationen kigger med. Præsidenten har sendt dem afsted.

Ja, det er opdraget. Opdraget er sådan, at der er flere ting, de skal gøre derude. De skal finde ud af, om der er en flod, der går hele vejen fra Atlanterhavet og hele vejen over til Stillehavet, fordi det troede Jefferson, der var. Og hvis der var sådan en flod, så ville det være nemmere for det nye Amerika ovre på østkysten at få transporteret varer over til Vestkysten, når man skal sælge det til asiater på det her tidspunkt. Så det var sådan opdrag nummer ét. Find ud af, om der er en flod, der går hele vejen derud.

Opdrag nummer to: Ja, det var at fortælle de indianske stammer, som de mødte undervejs, at de nu hørte til det nye Amerika, og at de skulle indordne sig under de her forhold. Så det var en anden ting.

If you like it or not, så er du med her. Og så var der selvfølgelig tredje opdrag: Jefferson var sådan en pseudo-videnskabsmand. Han ville gerne have kortlægning, altså hvordan laver man et kort over det her område herude. Men også hvilke dyr var der derude? Hvilke planter var der derude? Hvad var det for et sted? Så der var sådan forskellige opdrag.

Og så ovenover alt det var selvfølgelig den virkelighed, at de skulle komme først. Fordi hvis nu de kom først, så blev de her områder derude til Amerikas Forenede Staters ejendom og besiddelser og ikke de rivaliserende store europæiske magter, det vil sige Storbritannien, Frankrig og til dels Spanien. Og så selvfølgelig en risiko for, at de indianske folk, der boede derude, selv ville begynde at etablere nationer. Så alt det, det var på Lewis og Clarks skuldre.

Og de skulle altså derud, og vi skal bare sætte os ind i den situation, at det var eksotisk. Man anede ikke, hvad der ventede.

Stemningen er sat, og det passer så fint, for jeg har fundet et, synes jeg selv, godt lydclip, der passer til netop den scene og den stemning, du har sat. Det er fra en amerikansk musical. Den ikke så gammel. Den er fra 2017. Musicalen hedder Manifest Destiny og omhandler Lewis & Clark-ekspedition og vi skal lige høre det første nummer fra den her musical.

Vi sidder og smiler. David, hvem var Lewis?

Lewis var en ung mand, der var vokset op i Virginia. Han er faktisk født i 1770, det vil sige mens det stadigvæk hed British North America, det var altså stadig en koloni for briterne, men vokser jo så op i det nye Amerika. Virginia, det er den delstat, der ligger lige syd for Washington D.C, hvis man kan se det for sig på et kort. Virginia ja, det er jo det jomfruelige land eller opkaldt efter dronning Victoria, ved vi ikke helt, men altså, det er i hvert fald deromkring vi er, og det er centrum af universet i det nye Amerika på det her tidspunkt.

Der vokser han op, og han vokser op med indflydelse fra Thomas Jefferson. Thomas Jefferson den, måske sammen med George Washington, vigtigste figur i oprettelsen af Amerika. Han er også sådan en pseudo-videnskabsmand, som jeg sagde før. Han gik meget op i, at folk skulle uddannes. Så Lewis, han får som helt ung mand en uddannelse, og den gang betyder det, at man allerede som 10-, 12-, 14-årig altså fik det, vi i dag ville kalde en bred universitetsuddannelse med mange forskellige fag, som så blev doseret af en enkelt person, der vidste noget.

Samtidig så er han en, på det lokale plan, eventyrer, for det var alle mennesker på det tidspunkt, når de boede i det nye Amerika. Man var, hvis man var mand på dette tidspunkt, altid en opdagelsesrejsende, fordi man vidste ikke, hvad der ventede, når man gik omkring et hjørne. Og når man var opdagelsesrejsende, hvad var så det naturlige, som man kunne få endnu mere eventyr i blodet? Ja, det var at man blev militærmand, så Lewis bliver også som ung militærmand.

Så sådan en halv-uddannet type, der var eventyrer, og som var inde i militæret og som helt ung blev tilknyttet Thomas Jefferson som hans private sekretær. Han var en mand lige efter Jeffersons billede, fordi han var en der elskede at udforske det ukendte, hvad enten det var inden for videnskab, eller om det var inden for: Hvordan i alverden ser der ud derude, hvor vi ikke har været endnu?

Og så blev han sendt af sted. Fortæl om starten på ekspeditionen.

Altså vi skal huske på, at Jefferson bliver USA's præsident i 1801. På det tidspunkt i 1801, da bestod det USA vi kender i dag, kun af cirka den østligste tredjedel. Og som du sagde i indledningen, så sker der det fantastiske for Jefferson, at ret hurtigt opstår der en situation, hvor han af Napoleon fra Frankrig kan købe det område, det kæmpe område, der hedder Louisiana området, som er sådan den midterste tredjedel af det, vi i dag kender som USA. Det er vigtigt, fordi det fører ned via Mississippifloden ned til New Orleans, som var et sted, hvor man kunne få varer ud i hele verden.

Og et område, som franskmændene ikke rigtig selv har opdaget. De ejer det, men har heller ikke været der.

Franskmændene ejede det, men de var optaget af alle deres problemer hjemme i Europa. De havde ikke rigtig råd til det. Så Napoleon Bonaparte tænker det er en smart handel, jeg sælger det område derude. Han får 15 millioner dollars, trods alt også et stort beløb dengang, men ikke så stort, hvis man vidste, hvordan det udvikler sig.

Jeg tænker: Hvis nu jeg får det, så støtter jeg også Amerika, som på det tidspunkt havde samme fjende som Frankrig, nemlig Storbritannien. Så derfor skal vi lige se: Han har lige fordoblet USA's areal og det her nye store område er ukendt. Altså stort set ukendt for de amerikanere, der bor på østkysten. Og som du rigtig sagde også i virkeligheden for de franskmænd, der havde haft det.

Så beslutter Jefferson sig altså for at man skal opdage, hvad der foregår i det her område og videre ud imod vestkysten. Så det er den virkelighed, vi har her. Det er den virkelighed, som Jefferson han siger: Nu skal det Amerika, som han fantaserer om, skal blive den nye verden. Den vigtigste nation i hele verden. Han er meget vidtløftig, Jefferson, i sin tankegang og jo altså er en fantastisk stor præsident, fordi han jo altså fordobler landets areal igennem den periode, han er præsident i. Og han er den præsident, der iværksætter den her ekspedition, hvor man skal finde ud af, hvad der foregår længere ude mod vest, så man kan blive endnu større.

Føler Lewis og selvfølgelig også Clark, føler de sig presset over det her? Altså føler de, at de skal skynde sig af sted, når de står der med kanoerne pakket.

Altså, de glæder sig. De bliver jo tilknyttet den her, inden Louisiana er opkøbt.

Så inden opkøbet af Louisiana er Lewis allerede tilknyttet Jefferson.

I de et til to år, der går inden ekspeditionen rigtig starter, da får han et intensivt efteruddannelseskursus, hvor han kom op til Philadelphia, som på dette tidspunkt er USA's fineste metropol.

Det var i de oprindelige USA, som New York er i dag, det var Philadelphia, der var centrum for den slags ting. For viden om alting.

Så der kommer han op, og der skal han i løbet af et til to år inden ekspeditionen skal starte, skal han lære noget om medicin, fordi de skal jo passe på sig selv, når de er derude. Han skal lære noget om kartografi, altså hvordan laver man kort. Han skal lære noget om botanik. Han får så et intensivt et til to års kursus deroppe i Philadelphia. Og mens han går der, så han ligesom en løve i bur, fordi han jo er eventyr. Nu læser jeg om det, så skal jeg finde ud af... Nej, jeg vil ud i det! Så de glæder sig.

Samtidig ved vi også fra deres egne dagbøger som findes først mange, mange år efter, de kom hjem fra ekspeditionen, at de selvfølgelig også var nervøse. Men enhver, der drager på eventyr, ved jo, at den del af festen også er at man er nervøs, fordi det er jo spændende. Man ved ikke, hvad det er... Forventningens glæde.

Forventningsglæde og risikoen. Hvad kan der ske derude? Og når man er sendt af sted af præsidenten på trods af at dette er et nyt land, ja, så er man jo noget ved musikken.

David, da de sidder i kanoerne og starter... De starter ikke sammen, så vidt jeg husker. Eller hvad? Det er noget med, at den ene skal hente den anden lidt længere nede af floden?

Ja, præcis. Vi skal huske på, at på dette tidspunkt er Mississippifloden kendt af amerikanerne. Det er dybest set den, der sådan cirka midtvejs i USA går fra nord til syd. Og så er der Missourifloden, der sådan cirka midtvejs derfra bevæger sig mod vest, og det er den, man tror, måske fører helt ud til... At der en samling mellem de to floder, Mississippi og Missouri. Det er det, man skulle undersøge, men det viser sig at der ikke er.

Men de starter hver for sig. Lewis starter, han skal så sammen af Clark, som er hans gamle soldaterkammerat. Faktisk hans overordnede, da de var i hæren sammen. Han samler ham op.

Så det der sker først, det er altså at Lewis, han bygger sammen med de i alt 45 mand, der skal afsted på den her tur. 45 mand. Det er det hele, der er afsted på den her ekspedition. Der er en enkelt slave, men ellers er det soldater, der er samlet her, som skal afsted på den her tur. De har fået bygget sådan en slæbebåd, nærmest, som de

skal have med til at have ting med. Og så er de altså i kanoer, som du siger. Og så sejler de altså ned ad Mississippi-floden og samler den anden op.

Og så tænk på, hvordan samler man hinanden op på det her tidspunkt? Der skal man huske på, at vi er altså i 1803. Så beskeder det er jo noget, der er sendt via hest. Altså man har sendt en eller anden ekspedition af sted til at sige til Clarke, at den og den uge...

Vi kommer måske om 14 dage.

Yes, der er vi der, så vær parat. Sådan foregik det, og så samledes de.

Og så er det jo for alvor, at ekspeditionen begynder. Nu rykker vi mod vest, og det der med at rykke mod vest, Bjørn som du også siger. Go west.

Altså, det er jo stadig brugt.

Det er indbegrebet af fortællingen om Amerika. Set fra den hvide amerikaners synspunkt. Alt godt, der er sket i Amerika, det skete, da vi begyndte at rykke mod vest.

For der opdagede vi The Great West.

Og det vender vi tilbage til forhåbentlig, måske senere samtalen. Hvorfor ekspeditionen blev så vigtig, og hvorfor den ikke blev det i samtiden, men først senere. Fortæl om, hvad de har gjort sig... De her fantastiske beskrivelser af, hvad de tænkt og måske også frygtede.

Har de selv sat ord på det? Hvad frygter de mest der skulle ske?

Jamen, det har de. Og nu har jeg besøgt mange gange Monticello, Jeffersons plantage nede i Virginia, som jeg kan anbefale alle, der nogensinde måtte komme til Washington DC. Kør de tre timer det tager, se det. Fordi dernede ser man, jeg skal nok komme tilbage til spørgsmålet. Men Jefferson han har den her plantage, hvor han bor, en smuk, flot plantagebygning. Og der er sådan et modtagelsesværelse, som ikke er særlig stort, det er måske på 15-20 kvadratmeter, hvor man kom, hvis man skulle møde

præsidenten, både inden han blev præsident og også efterfølgende, da han var en ældre herre, det her modtageværelse, som man sidder og venter i, inden man kom ind til den fine Jefferson, der er de oprindelige kort, som han havde samlet, og ting, som nogle havde fået med hjem, hvis de havde været ude at lave en handel ude længere vestpå, altså indianske ting fra indianske stammer og alt det der. Og så er der også en tegning af en mammut. Og hvorfor var der det? Fordi man forestillede sig, og det forestillede Lewis og Clark sig derfor også, at der måske var mammut derude. I levende live. Og dyr, som ingen nogensinde havde hørt om, vulkaner, der hele tiden var i udbrud. Lava, der strømmede ud i indianske stammer, som man lige skal huske på, at man på dette tidspunkt altså næsten tror er en sådan uniform størrelse af ens indianske stammer. Deraf navnet indianere.

Ja, lad os blive ved den, fordi det måske er en af de erkendelser, de også får undervejs. At dette her begreb indianere måske ikke er så præcist, da de møder dem.

Jamen, de møder jo på deres tur et eller andet sted mellem 25 og 50 forskellige indianske stammer, og de tror jo, at de på en måde er forbundet på det tidspunkt. Det ved vi jo i dag: Nej, det var de ikke.

...Og frygter, de skal i krig med dem.

Frygter, de skal i krig med dem, og det viser sig jo, at de her indianske stammer, Shoshone, Sioux, Lakote, og hvad de nu allesammen hed, sortfødderne, og de havde forskellige navne. De var hver deres nation, nogle gange meget, meget lille, nogle gange ret stor og mægtig. For eksempel Sioux-indianerne, der var i det område, vi kender som North og South Dakota i dag, for eksempel. Lakota-indianerne, hed de dengang. Altså, de her forskellige stammer har vidt forskellige måder at være på, taler forskellige sprog, har forskellige traditioner, og det går op for dem undervejs på den her tur, at vi kan ikke bare komme hjem og sige: Her er den indianske stamme. Der er en lige så stor forskel på de enkelte indianske stammer, som der var på de gamle europæiske nationer, som de havde forladt inden da.

Og med sig i lommen har de jo, så vidt jeg husker, en mønt med et billede af Jefferson, hvor der også står fred og venskab. Er det noget, de skal aflevere i gave, eller hvad er det, de har med sig?

En særlig mønt som den nye amerikanske nationalbank har fået lavet. En sølvmønt, hvor der på den ene side er et billede af Jefferson, som Lewis og Clark fortæller, når de møder frem til de enkelte indianske stammer, at det er store far, altså ikke den store far, men store far. Great father.

Det er den skikkelse, der nu vil beskytte disse indianske stammer. Altså et overhoved. Et menneske hævet over os andre. Det er store far, det er altså Thomas Jefferson. Det er interessant, fordi Thomas Jefferson selv var meget lidt troende, men her forstod han, at man kunne træde ind i den her rolle som sådan et religiøst overhoved, som man skulle være bange for, men som man til gengæld også skulle være glad for, hvis man var på hold med. For det var det, som Lewis og Clark fortalte de indianske stammer, hver gang de nåede frem. Nu skal I høre. I er nu en del af Amerika.

Og for at markere det, så får I denne her mønt, denne her særlige sølvmønt med Jefferson på forsiden. Og så på bagsiden et billede af en Tomahawk, hvor man kunne se det amerikanske flag, hvor man kunne se, hvordan de her to nye folk, amerikanerne og den pågældende indianske stamme, de nu bliver til et.

Og man skal også lige forestille sig, hvordan det her var i 1803, 4 og 5 og 6, hvor det foregår. Det er det tidspunkt, hvor den hvide mand jo altså kommer med udstyr, militært udstyr, våben, pistoler og geværer, som indianerne ikke havde. Så de var rædselsslagne. Rædselsslagne for de her mennesker. Og når de så mødte op hos en indiansk stamme, så gjorde de det, at de markerede deres styrke, når de ankom, Lewis og Clark ved at soldaterne de havde uniformer, og så marcherede de, mens de havde deres våben og så skød de op i luften eller skød efter dyr. Og på den måde viste de den magt, de havde. De andre havde bue og pil, ikke sandt?

Så det var en måde at vise magten på, når de kom ud. Så selv om de kun var 45. Og de kom jo nogle gange ud til indianske stammer med hundredvis, tusindvis af mennesker, så den magt, det var at komme med uniformering. Man gik der i takt. Man havde geværer med, man kunne skyde, det var så skræmmende, men også, skal man huske på, for mange indianske stammer til at starte med: Interessant.

Ja, for der var måske også forståelse for, at her kunne der være noget handel og en eller anden form for co-existence, trods alt. Det var ikke meget ildkamp eller bue og pil-kamp, de ryger ud i. Der er et par enkelte dramatiske punkter, og dem skal vi også have. Men jeg kunne godt lige tænke, at inden vi måske dykker ned i dem, få introduceret Clark.

Clark det er altså Lewis partner. Og Clark spiller sådan andenviolin i deres forhold, selv om vi i dag kender dem begge to. Clark var præcis vokset op på samme måde som Lewis i Virginia. Vi skal måske også lige huske at sige, at Lewis kortvarigt opholdt sig i Georgia, altså nabostaten.

Altså hovedparten af tiden var han i Virginia. Så Clark er, mens de er i militæret, faktisk hans hans overordnede, og derfor troede mange, at det skulle være ham, der skulle være den overordnede, når de drog af sted på den her ekspedition. Han har samme baggrund, det der med at være opdagelsesrejsende i Virginia og omegn. Det havde han været. Det område, som de kom fra, Monticello, Jeffersons plantage, det område han boede i, det ligger nu i nærheden af den by, som hedder Charlottesville i Virginia. 3 timers kørsel fra Washington D.C., Hvis man kører i bil i dag. Men dengang var det jo en evighed. Alt var en evighed, når man skulle et andet sted hen, fordi man skulle til fods eller til hest. Og der var meget sjældent noget, der mindede om veje. Så Clark var på samme måde som Lewis en, der var trænet i at gå ud og lave små ekspeditioner, og det gjorde de altså fra de var 6 7, 8, 9, 10 år gamle. Ud og finde ud af, hvad er der, Hvis vi går hen over den bakketop og hen over det bakkedrag og en tur længere hen, så han var vant til at kunne lave ekspeditioner i de her områder.

Og så havde han været i kamp med indianere fra sin tid som soldat, så han var trænet på samme måde som Lewis. Vi har jo i sagens natur ikke fotografier fra den her periode. Men hvis man går ind på American Art Museum i Washington D.C. Som et af de store nationale museer, så er der jo en særlig afdeling, der handler om historien, der er malerier af de to herrer. Og der ligner de jo helte, naturligvis, på alle billeder. De ligner sådan nogle David Crockett figurer, de kommer først senere. Men altså de er sådan nogle med pelshuer på, de er sådan nogle rigtige he-men, som kunne tage ud og opdage det nye Amerika. Det var de begge to.

Og det passer så fint, at du har beskrevet Clark, fordi den her musical, vi spillede en lydbyd fra før, der er også et nummer, der hedder Eagles Eyes, og hvor det er Clark, jeg ved ikke, om det er med udgangspunkt i hans dagbøger, men han har i hvert fald... Hvad skal vi kalde det? Ikke små tanker om sig selv og hans fremtidige bedrifter. Lad os høre Clark synge her.

Og så er der blevet skruet op for pathos. Vi mangler også at få introduceret, synes jeg jo, en ikke helt ubetydelig skikkelse. Og jeg har svært ved desværre at sige hendes navn. Sacagawea, den her unge indianerkvinde, det kan være du kan sige det bedre end jeg kan.

Ingen ved jo i sagens natur, hvordan man udtaler hendes navn, og derfor vil også amerikanere sige det navn forskelligt. Sacagawea hun var en indiansk kvinde, som allerede som tolvårig var blevet bortført af en anden indiansk stamme og derfor var ude af sin oprindelige stammeforhold, ude af sin oprindelige familie. Og hun bliver så på et tidspunkt mødt af en fransk pelshandler helt. Det skal vi lige huske på, at det var det gamle Louisiana-område. Alle de her franske der solgte pelse, altså en kæmpe industri. På dette tidspunkt kan man virkelig blive rig af, man kan også ende med at dø af det selvfølgelig.

På dette tidspunkt var det meget risikabelt business at bevæge sig ind i. Men det var attraktivt. Og den her fransk-canadiske mand, som hun bliver gift med, de rejser altså sammen, og så møder de Lewis og Clark meget tidligt i ekspeditionen og fordelingen set fra Lewis og Clarks side er selvfølgelig, at de både med den fransk-canadiske pelshandler, om jeg så må sige, og eventyrer var han jo også.

Og så selvfølgelig i særdeleshed med Sacagawea får tolkemuligheden, altså en der kan tale sproget som de møder rundt omkring.

Det er utroligt vigtig for dem på det tidspunkt, så hun er med hele tiden, og når vi i dag ser den store fortælling også igen inde på American Art Museum, ser de her billeder. Hun er blevet en kæmpe helteskikkelse. Hun er en helteskikkelse. Gudesluk. Altså, hun er et fantastisk menneske, som hele tiden er sammen med de to. De står på en bjergtop og skuer ud over nyt, ufremkommeligt land, hun forklarer, hun stpr og peger ud over det her og Lewis og Clark står ved siden af og lytter interesseret.

Vi ved så fra de to herres dagbøger, som kommer frem mange, mange år senere, at de sådan set stadigvæk betragtede hende som en vild, altså en savage. Altså en vild person, som ikke var et rigtigt menneske. Ligesom hvide amerikanere.

Hun er gravid undervejs på ekspeditionen. Hun føder et barn. Ja, hun så vidt jeg kan forstå... Nu ved jeg ikke om det er historiebøgerne, der også senere har hevet hende op, men at hun også bliver vigtig, fordi hun på et tidspunkt hjælper ekspeditionen med at købe nogle heste, tror jeg det er. Kan du huske den historie?

Det er meget vigtigt, fordi nu skal vi huske på igen: Dette er en ekspedition, der foregår over flere år, og man starter selvfølgelig med at have noget mandskab og noget undervejs. Men man skal jo handle undervejs med de indianske stammer, man møder for at få mad.

Nogle gange for at få husly nogle gange, men selvfølgelig også for at få transportmidler. Og transportmidlet var jo hesten, og det var altså ikke, at man sad inde i en hestevogn, fordi der var ikke nogen veje at transportere sig på i reglen. Så det var, at man sad ovenpå hesten og red af sted, og derfor havde man brug for at få heste, og nogle gange havde man brug for nye heste. Selvfølgelig fordi de andre var døde eller trætte eller stjålet af nogle andre eller et eller andet i den stil. Så på et tidspunkt, da går Sacagawea som er Shoshone-indianer ind og hjælper med at opkøbe nye heste til dem alle sammen. Så det er en ikonisk historie om hende.

Jeg vil sige, at alle de pæne, flotte historier om Sacagawea, som man fik dér i de oprindelige efterleveringer af Lewis og Clark-ekspeditionen. Det står ret klart, når man lang tid efter, når historikerne begynder at kigge på, hvordan Lewis og Clark kigge på det her. At så fin synes de såmænd heller ikke, hun var dengang. Men hun var nyttig for dem undervejs. Allermest fordi hun var tolk.

Jeg har også læst, at historikere mener, at hun kom til at repræsentere fred, altså fordi de havde en indianer og kvinde med på ekspeditionen, når de så blev mødt af andre indianere. Så var der en anden form for, hvad skal man kalde det, Icebreaker i det møde? Kan det passe?

Ja, nogle gange. Fordi det var centralt, at de indianske stammer som Lewis og Clark møder... De møder dem jo på tusind forskellige måder, fordi nogle er bare interesserede, som indianske stammer jo var dengang, i at handle. for de møder jo bare nogle nye mennesker, der kommer, ligesom hvis der kom en anden indiansk stamme.

Så er der nu nogen, der kommer og vil handle med dem. Så det er interessant. Så de er ikke særlig bekymret. Det der med, at Lewis og Clark siger, at nu er det her land amerikansk, og I hører nu under den store far eller store far, nemlig Thomas Jefferson, som til gengæld vil beskytte jer, det tager de ikke særlig alvorligt, fordi ejendomsbesiddelse-begrebet ikke eksisterer i deres kultur.

Så det er ikke noget der optager dem, at der er en der siger han ejer landet, fordi det er lige meget. Det spiller ingen rolle på det tidspunkt, så det ikke så vigtigt.

Nogle andre af dem, de møder, og det er jo i særdeleshed, da de møder Sioux indianerne i lakota-stammerne, som ligger i det, der i dag hedder North og South Dakota. De er noget mere fjendtligt indstillet over for dem, fordi det er en større og vigtigere stamme, som selv betragter sig som noget, der ville minde om det, vi kalder en nation eller land.

Så der er tæt på konfrontationer, og der er tidspunkter, ved vi fra Lewis og Clarks dagbøger, hvor de er bange og nervøse for, hvad det er, der venter dem. Og her bruges Sacagawea ofte som det, du kalder en Icebreaker altså den... Se her, vi kommer med fredelige hensigter. Vi har jo hende med os igen. Igen igen skal man huske den militære overlegenhed, som rystede mange af de indianske stammer, når de mødtes.

Kom gerne med et eksempel på mødet med en indianerstamme. Altså hvis der findes en beskrivelse af et konkret møde.

Der findes beskrivelser, hvor de for eksempel, for at tage et godt eksempel, møder de Sioux-stammen her, og der har de lært, inden de er kommet dertil, at den måde man kan komme i god kontakt med den indianske høvding, lederen af den gruppe, de nu kommer til, det er ved at give en gave. Det er ved at give en gave. De kommer også til Sioux-høvdingen, og de starter altså, Lewis og Clark, med at sidde og tale, blive oversat og overdrager nu gaven. Og det er den her mønt, det er sådan hovedgaven. Der er

også andre gaver, men hovedgaven det er altså den her fredsmønt, som de kommer med. Det går helt galt, fordi i den kultur der er det værten, der giver gaver først. Det er en fornærmelse. Det er sådan et udtryk for, at du føler dig hævet overlegen i forhold til den indianske stamme, du møder, når du giver gave, inden du modtager gaver.

Så kommer der skærmydsler, og man begynder at opdage, at de indianere, der står omkring Sioux-høvdingen her, de begynder at mobiliserer sig, og der er en meget anspændt stemning et øjeblik, der så bliver dæmpet igen ved at høvdingen på en eller anden måde får det trukket ned igen. Men der var et dramatisk øjeblik, måske et af de mest dramatiske øjeblikke, der er på deres ekspedition, hvor den der fornærmelse af, at nu kan det blive farligt, nu kan det ende med, at vi er færdige.

Og inden jeg vil spørge om, hvad der egentlig var det farligste, der skete, så nu hvor vi er ved indianerne, så skal vi lige have noget indianerstemning og -sang. Vi har fundet noget musik, som formentlig kan være en af de ældste optagelser, man har af indianere fra 1906. Og vi skal høre lidt af sangen, der bliver kaldt ørnesangen. Prøv at lytte med. Mod forventning var det ikke indianerne der blev den største udfordring og det farligste der skete undervejs. Hvad var det?

Ja, det er jo sjovt, at når vi sidder nu her i pandemiens år eller æra og kigger tilbage. Så det, der viste sig at være farligst for Lewis og Clark-ekspeditionen... Der var et af deres ekspeditionensmedlemmer, der i starten af rejsen dør af, formentlig, tror man da blindtarmsbetændelse. Det var en forholdsvist almindelig sygdom dengang, meget farlig, meget mere farlig end den er i dag. Selvfølgelig. Lewis selv får på et tidspunkt skudt sig selv i røven om jeg så må sige. Fordi det var det, der skete ved en jagtulykke, som var pinefuld og plagsom, men jo altså ikke var ved at slå ham ihjel.

Så den fysiske risiko, der er for dem, det er i virkeligheden noget så banalt, som at da de er på vej hjem, efter de er nået helt over på Stillehavskysten og nu begynder at bevæge sig hjemad igen. Det er en kæmpe lang rejse, også hjem. I alt er den her rejse i øvrigt på sådan en 12-13.000 kilometer. 12-13.000 kilometer til fods og på hesteryg igennem helt ukendt terræn og gennem Rocky Mountains, som jeg også lige skal huske at have med.

Men nu er de altså helt ude ved Stillehavskysten, og de begynder at bevæge sig indad, og så bliver de fanget. Så bliver de fanget helt ude i det, der i dag er Oregon-Washington delstatsområdet, der bliver de fanget, og må tilbringe måneder derude om vinteren, fordi der simpelthen er så koldt.

Der er stormvejr, der er snestorme. De kan ikke komme videre. De slår lejr der, og så begynder de at blive forkølede, og de får influenza. Og det der for alvor plager dem i de måneder, de må tilbringe der til sidst, det er influenza. Det er risikoen for at dø af influenza, det er der så ingen af dem, der gør. Men de bliver meget, meget hårdt ramt af influenza på dette tidspunkt, der slår dem ned i en periode, indtil det så bliver marts og forår. Og prøv at hør her, det her er fortællingen om Amerika.

Vinteren kom, så kom foråret. Det gør foråret altid, så det er historien om amerikansk fremskridt. Ja, vi skal lige stå denne her vinter igennem, så kommer foråret.

Og det er ikke bare i forhold til vejret, det er i forhold til alting i Amerika. Lige nu er det skidt. Det skal blive lysere. Det bliver altid lysere. Det bliver altid bedre. Et billede, som jeg vil fortælle, det er, når man op igennem 1800-tallet efter Lewis og Clark har været ude og opdage Amerika ude mod vest. Så forsøger man jo på forskellig måde fra skiftende amerikanske regeringer ude østpå og få befolkninger til at flytte mod vest.

Man skal lokke folk til at flytte mod vest, så man kan befolke det her nye område, man har fået, og det foregår blandt andet med et fantastisk maleri, som hænger inde på det amerikanske Library of Congress. Det hedder American Progress, altså amerikansk fremskridt, og der ser man i overført betydning et kort over USA, hvor der er lysest på østkysten og mørkest på vestkysten. Og så ser man, at man starter med at drive mod vest, og man starter altså med at tage med hestevogn og toge som noget, der begynder at komme. Og så kommer man ud mod vest og nu er der Buffalo, Bjørne og indianere og farer.

Men der er også muligheder.

Der er guld. Der er land of opportunity. Land of milk and honey. Alt det der. Så alt det, den fortælling starter egentlig med Lewis og Clark, der skal stå den hårde vinter igennem. Men så kommer foråret, og så rejser de hjem, og det bliver jo også enden.

Og det er jo, det kan vi godt tage nu, denne mærkelige ting med at de kommer hjem og bliver modtaget som helte.

Men så bliver de glemt.

De kommer hjem der i 1806. Jefferson er stadigvæk præsidenterne, han får to perioder. Og de kommer til San Luis, den by der i dag hedder San Luis, der ankommer de til, og de bliver modtaget som gigantiske helte, der kan fortælle deres endeløse fortællinger om, hvordan der var derude.

Lewis begynder at skrive sine erindringer, men problemet med Lewis, som med så mange andre på det tidspunkt er det, at der ryger lige lovlig meget alkohol indenbords. Han er ikke så kampdygtig, når han skal skrives, og det bliver ikke rigtig til noget. Han får ikke rigtig lavet det færdigt, og det er først langt senere, at der er nogle andre, der begynder at skrive om det. Men altså helt fra da de kommer hjem i triumf i 1806, og så skal vi helt frem til 1960'erne, før deres historie i virkeligheden bliver en meget, meget stor amerikansk fortælling.

Og hvorfor skal der gå så lang tid? Eller hvorfor bliver det i 60'erne?

Ja, de bliver glemt, fordi nogle andre dukker op, fordi de ikke selv havde efterleveret nok dagbogsmateriale, som er interessant, og de efterlod nogle papirer, som så med tiden bliver fundet af nye historikere, der skriver om dem. Men det kommer ud i små oplag. 1.000, 2.000 bøger, altså historikere, der skriver om Lewis og Clark. Men i 1960'erne, der kommer hele det store opbrud. I Amerika har vi Vietnamkrigen. Vi har ungdomsoprøret. Vi har de gamle amerikanere mod de nye amerikanere. Vi har Martin Luther King, borgerretskampene. Vi har John F. Kennedy, vi har alt det, der skete i 1960'erne.

Oven over det, der kommer en en fortælling om: Hvem er vi? Hvem er amerikanerne?

Hvordan kom vi til at blive den nation vi er? Og så begynder historikere at dykke ned i urfortællingerne. Og her dukker Lewis og Clark op, og siden 1960'erne kan jeg fortælle dig, at der er ikke et amerikansk skolebarn, der ikke har fået gennemgået Lewis og

Clarks ekspedition mindst én gang. Og igen og igen og igen. Jeg har selv gået i skole i USA i midten af 80'erne.

Der fik jeg den for eksempel også fortalt første gang, så det er urfortællingen set fra den hvide befolknings synspunkt, naturligvis. Og det er jo dem, der var sejrherre. Så det er deres fortælling om, hvordan Amerika blev til, fordi man opdagede Vesten.

Og det var Lewis og Clarks store fortjeneste.

David, historien om Sacagawea, den unge kvinde, udfolder sig jo også til at blive en helterolle. Vi skal lige have afsluttet historien om hende, fordi hun dør ung. Og på det tidspunkt har hun fået et nyt barn, og de to børn bliver, så vidt jeg husker, adopteret af Clark.

Ja. Clark adopterer de to børn. Her skal vi også huske på i USA på det her tidspunkt, var der hvide amerikanere, den nye verdens befolkning, de var de fineste. Så var der sorte amerikanere, og så var den oprindelige amerikanske befolkning. Jefferson som var sådan en pseudo videnskabsmand, han mente, at sorte det var sådan lidt håbløst, fordi de var for fjerne i deres kultur og i den måde deres kroppe var opbygget til at kunne blive ligesom os. Men indianere der var mere håb, mente han, fordi de havde pigmenter i deres røde hud, der viste, at de kunne, som Jefferson sagde, udtrykke følelser modsat det kolde, sorte ansigt, hvor man ikke kunne se følelser, fordi man ikke kunne rødme for eksempel. Det gik han meget op i.

Ja, det var sådan, det var. Så det var lidt nemmere, selv om en indianer ikke blev betragtet som så fin som hvid, så var man tættere på, end hvis det var en sort. Så da Clark han adopterer de her to børn, da er det nemmere at få dem til at blive en del af det amerikanske samfund, end hvis det havde været en sort.

Og det gør han, fordi hun dør. Men hvordan bliver det opfattet af hansigestillede, af hans miljø?

Det bliver opfattet fint. Husk på, at der herskede et voldsomt hykleri i det amerikanske samfund på det tidspunkt.

Uafhængighedserklæringen, som Jefferson skriver, er den smukkeste beretning man overhovedet kan forestille sig om lighed og at alle er skabt lige og alle de her ting og sager. Men Virkeligheden var naturligvis en anden.

Jefferson selv holdt slaver. Jefferson havde i næsten hele sit liv en affære med en af sine slaver, som han også får børn med. Så der var masser af hykleri, men i virkelighedens almindelige verden, når man boede på de forskellige plantager eller mindre husmandssteder. Det var, at det var meget normalt, at man levede side om side med både sorte og med de indianske stammer, fordi man havde brug for arbejdskraften. Rent ud sagt. Så altså Sacagawea er historien, også set fra de hvide til at starte med, om den tæmmede vilde. Om den tamme, vilde. Se her. Der er håb.

Ja, via vores indsats indsats, så kan vi tæmme de vilde og gøre dem til almindelige borgere. Den store fader kunne alt.

Men den store fader som han blev kaldt, når han skulle fremstilles af Lewis og Clark.

Og det er ret stort.

Nu startede jeg i introduktionen med at sige, at det her også bliver en ekspedition, der var drevet af alt det, der er kernen i en eventyrfortælling. De har gjort sig alle de forestillinger om alt det, de skulle ud at møde, noget blev bekræftet, noget blev ikke og så videre. Og så ender det jo også, som de formentlig ikke har forudset. Men det vil jeg gerne spørge om. Har de gjort sig tanker om, hvad det kunne få konsekvens for de oprindelige folk, de indianere, de møder, som jo er resultatet af denne rejse. Eller hele den udvikling mod vest, at de mister deres land? Ja, har de gjort sig tanker om, hvad konsekvensen ville være?

Ja, men jo ikke fordi de var kede af det. Altså, vi skal huske, at vi lever i en tid her i starten af 1800-tallet, hvor kolonialismen jo også foregik på andre kontinenter i verden og vi der kom fra Europa mente jo oprigtig talt, at vi var bedst til alt, og den måde vi indrettede os på den, skulle resten af verden også indrette sig på. Ville de ikke det så til siden med jer, så vi kan komme til.

Det var tankegangen. Der var ikke nogen, eller i hvert fald ikke nogen, der betød noget, der havde finere fornemmelser om, at det var forkert. Det kommer senere. Der er nogle selvfølgelig, der begynder at sige, at det selvfølgelig er vigtigt, at vi opretholder den indianske kultur, også op igennem 1800-tallet, men den dominerende kraft, det er, at vi er det udvalgte folk, nemlig amerikanerne.

Og vi har ikke bare behov for at flytte mod vest. Nej, vi har pligt til det, fordi vi er udvalgt af Vor Herre til at skabe den nye verden, hvor folk lever bedre end i resten af verden.

Så man havde ikke sådan fine fornemmelser om, at der var noget galt ved, at de folk, man besøgte undervejs, de kunne risikere at blive overløbet.

Og hvis man skal også være ærlig ved Lewis og Clark. Det kunne de jo heller ikke vide på nogen som helst måde i 1803, 4, 5 og 6. At det ville ende sådan.

I dag, ved vi, fordi vi kender historien at fra Lewis og Clark er ude og opdage, om man så må sige, de første indianere derude. Så går der ikke engang et århundrede, for i 1890, da er den hvide mands kamp for at erobre land mod vest endegyldigt overstået. Den sidste indianske selvstændige stamme er færdig, så det går hurtigt.

Fortæl om den bearbejdelser, der er af kolonitiden og det oprindelige folks tab af land nu i Amerika.

Det er jo fantastisk fordi op igennem 1800-tallet, der er det jo urfortællingen om USA. Det er det jeg siger: Go West.

Det er altså fortællingen, når vi har alle de oprindelige historier om, hvad USA er for noget. Det handler om, at man startede derovre på østkysten, Columbus og de andre, der kommer til, lander på østkysten, Atlanterhavskysten. Og så bevæger de sig mod vest. Så den amerikanske grundfortælling er, at alt går godt, det skete, da vi bevægede os fra øst mod vest. Så i 1960'erne, der begynder der at komme en omvendt fortælling. I takt med ungdomsoprøret, manglende tro på autoriteterne osv. Så begynder der at dukke fortællinger op om, hvordan det her egentlig blev opfattet af dem, der boede der, inden vi begyndte at rykke. Og det der sker der, det er jo, at folk, når du så får fortællingen set fra de oprindelige amerikanske indbyggere, altså indianerne. Så siger

de jo omvendt. Alt, der er dårligt, al dårlighed. Al dårlighed kom fra vest. Så de fortæller den modsatte historie, og det er jo fordi indianerfolk efter indianerfolk oplever, at det der startede med at de synes at de bød, Lewis og Clark velkommen, da de rejste rundt, det ender med deres sammenbrud.

Fortæl om, hvordan det også var indianerne imellem. Så nogle gange kan der være en tendens til at romantisere indianerne og det er sikkert et stykke hen ad vejen korrekt. Men det var jo også brutalt, interne krige og konflikter, den unge pige Sacagawea blev kidnappet af en rivaliserende stamme.

Ja, vi skal ikke romantisere, hvordan de forskellige indianske stammer agerede dengang. Vi skal huske på, og det ved vi fra Lewis og Clark, at de agerede på meget forskellige måder. Og der var nogle, der næsten lignede de europæere, der kom over, og så var der nogle, der levede dramatisk anderledes liv. Nogle var meget små stammer, nogle var kæmpestore og de henover tid, ligesom vi ville kunne have set, hvis vi havde talt om Europa på samme tidspunkt i 1600-tallet og 1700-tallet og 1800-tallet, ja, så var der nogle nationer, der dukkede op og faldt sammen igen, nogle blev sammenlagt, nogle blev trukket fra hinanden.

Så det var alle mulige forskellige typer, og de kæmpede mod hinanden, i reglen var de karakteriseret ved at de var nomadefolk. Så derfor, når man er nomadefolket, så er der nogle gamle, man kæmper om det samme område fordi her tror man, der er flest Buffalo at skyde for eksempel, så rykker man ind. Og så havde man kampene mod hinanden, så det var på ingen måde sådan en sammenslutning. Her er alle indianerne mod de nye ovre på den anden siden. Nej nogle indianere, De samarbejdede med Lewis og Clark og dem, der fulgte efter. Nogle samarbejdede med franskmændene, nogle sammen med briterne, nogen samarbejdede med spanierne, og nogle samarbejdede med hinanden. Men det er vigtigt at forstå, at det ikke var en samlet nation, som kom der, det var alle mulige forskellige, og det udnyttede de snedige amerikanere., startende med Thomas Jefferson, til at spille dem ud mod hinanden.

Og det var jo så en af de store erfaring, de fik undervejs. Du startede også med at sige, at de troede, der var enhjørninger og nærmest levende dinosaurer, der løb rundt derude. Hvordan skrev de om det? Kunne de se... Jeg vil ikke kalde det ironien, men

kunne de grine af det efterfølgende og sige, at vi havde gjort os alle de forestillinger, det var der ikke. Fandt de noget derude, som alligevel kom bag på dem?

Altså Thomas Jefferson, som var ham, der sendte dem afsted, han var ikke selvironiens mand. Han tog sig selv meget selvhøjtideligt, som vi hørte også Clark i det klip du spillede før, og Lewis.

Så der var ikke noget, der var sjov eller selvironisk over det. Nej, nej, tværtimod. Så opretholdt de en illusion, en fortælling om at der var måske endnu flere spændende ting, der skulle opføres nu. De havde måske set noget langt ude i horisonten, som løb væk. Og så sendte de løbende hjem og til sidst kom hjem med endnu flere ting.

Det kunne måske tease de næste der skulle afsted.

Altså der var jo nye planter, der var jo nye dyr, der var jo nye landskaber. Og så var der Rocky Mountains som Jefferson havde en teori om, han var sådan en amatør kartografer, han havde en teori om, at alt det man kendte fra østkysten, det ville blive spejlet i vestkysten.

Så når man kom over mod vest, så ville det være det samme, bare omvendt. Om man så må sige, ikke. Så derfor troede han, at Rocky Mountains måtte være ligesom Appalachian-bjergkæden. En skillelinje, men ikke særlig høj og til at gå over, Så at sige. Så det er jo dramatisk, da de kommer ud til Rocky Mountains. Verdens yngste bjergkæde.

Og Rocky Mountains, jeg kan huske første gang, jeg ser den... Kommer kørende derovre fra øst, kommer ind imod Denver, Colorado, og lige pludselig kan jeg se, der kommer de op. De der Rocky Mountains bag ved. Jeg kørte fra vest. Det var en klassisk tur. Out West. Undskyld, kørte mod vest.

Når man ser Rocky Mountains første gang, så er det jo at se bjerge, ligesom børn tegner dem med takke, fordi de er nye og unge og ikke gamle og slidte som Alperne for eksempel er. Det er virkelig sådan takkede bjerge, så det ser de. Og det var der jo ikke noget af ude på østkysten.

Og de fortæller om det fantastiske landskab. De fortæller om de store floder.

Men den største skuffelse. Det er jo, at de kommer hjem og finder ud af, at Mississippi, Missouri og Colombia-floderne, de løber ikke sammen, så der er ikke en stikvej ad søvejen ud til...

Det er en fantastisk beskrivelser du har af Rocky Mountain, at de kommer hjem og fortæller det til folk, tror de, at det er opdigtet?

De tror jo det er billeder af... Som jeg startede med at sige, Jefferson ville gerne opdage noget, der mindede om Edens Have fra Det Gamle Testamente.

Og igen vil jeg sige til folk: kom til Washington DC, gå ind på National Art Museum og så se den store sektion, der handler om Lewis og Clark og det oprindelige Vesten. Se de gigantiske malerier, der blev malet med de her scener, og da vil jeg sige de billeder, vi ser dengang med solopgang og solnedgang og det store vy ud over sletterne. Prærien. Det er Edens Have, de finder derude.

Og hvis jeg bare lige må gå en lille smule længere frem, for det er jo så efter Lewis og Clark-tiden... Men da man kommer til San Francisco, San Francisco og hele vejen derud, da hvis man nu lægger mærke til hvad hedder de byer, der bliver opdaget derude? De hedder jo Paradise og Sunrise og sådan nogle navne. Det var det, man så, når man drog mod vest, og det var det som Lewis og Clark opdagede først og kom hjem og fortalte amerikanerne: derude, der er Edens have, der er paradis. Lad os bevæge os den vej. Og det gjorde amerikanerne så. Og inden der var gået 100 år, der var de verdens vigtigste nation.

Tusind tak for din fantastiske historie i dag, David. Tak fordi du var med. Tak skal du have.

Den yderste grænse er produceret af Kontoret Juhl og Brunse for Nationalmuseet og Radio Loud. Særlig tak til BBC, Discovery Channel og Danmarks Radio. Find serien på vorestid.dk eller dér hvor du normalt finder dine podcast.